

УДК 37.011 + 373.3

О. В. Мельник, м. Київ

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ 8-9 КЛАСІВ ГОТОВНОСТІ ДО ВИБОРУ НАПРЯМУ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ У СТАРШІЙ ШКОЛІ

Розкрито організаційно-методичні засади формування в учнів 8-9 класів готовності до вибору напрямку профільного навчання у старшій школі.

Ключові слова: *готовність до вибору профілю навчання, професійна орієнтація.*

Проблема формування в учнів 8-9 класів готовності до вибору профілю навчання в старшій школі актуалізована нормативними документами держави в галузі освіти (Закон України «Про освіту»; Закон України «Про загальну середню освіту»; Концепція профільного навчання в старшій школі та інші), які передбачають запровадження допрофільної підготовки та профільного навчання старшокласників. Актуальною означена проблема є ще й тому, що процеси профілізації навчання в старшій школі суттєво змінюють традиційне бачення науковцями та практиками професійного самовизначення учнівської молоді, в структуру якого вводиться етап вибору ними профілю навчання, який тісно пов'язаний з майбутньою сферою професійної діяльності. Останнє ж свідчить про гостру потребу вирішення цієї проблеми на теоретичному, організаційному та методичному рівнях.

Розкриємо теоретико-методологічні положення гуманістичного напрямку в розумінні професійного зростання особистості, які будуть використані нами під час обґрунтування організаційно-методичних аспектів формування в учнів 8-9 класів готовності до вибору профілю навчання в старшій школі.

Проблема ставлення особистості до себе як суб'єкта професійного розвитку, діяльності та спілкування перебуває в межах гуманістичного принципу єдності діяльності, свідомості й особистості, діалектичного взаємозв'язку її свідомості, самосвідомості та саморозвитку, який в останні роки є домінантним

у дослідженнях педагогів, психологів і соціологів. І це не випадково, оскільки цей принцип передбачає формування учня старшої школи як суб'єкта майбутньої професійної діяльності, що передбачає здійснення ним розгорнутого в часі й відносно самостійного пошуку професій з урахуванням, передусім, власних інтересів і можливостей, а лише згодом кон'юнктури ринку праці. Про це, зокрема, наголошується в працях К. Абульханової-Славської, Л. Анциферової й А. Брушлінського [10]. Людина, стверджують вчені, об'єктивно виступає (й вивчається) у системі нескінченно різноманітних суперечливих якостей. Найважливіше з них — бути суб'єктом, тобто творцем своєї історії, вершителем свого життєвого шляху: ініціювати й здійснювати практичну діяльність, спілкування, поведінку, пізнання й інші види специфічно людської активності — творчої, моральної, вільної. Суб'єкт — це людина (люди) на вищому (для кожного з них) рівні активності, цілісності й автономності [10, с. 3].

Означене вище гуманістичне розуміння людини як суб'єкта діяльності і спілкування простежується в переважній більшості сучасних теорій професійного становлення та розвитку особистості (К. Абульханова-Славская [1], Б. Ананьев [2], Л. Анциферова [10], І. Бех [3], А. Брушлінський [10], А. Бодальов [4], Г. Костюк [6], Д. Леонтьев [7], В. Мясищев [8], К. Платонов [9] ін.), в яких через категорію суб'єкта узагальнено розкривається цілісність всіх його якостей (природних, індивідуальних, соціальних, суспільних). Принципова новизна такого теоретико-методологічного підходу полягає в тому, що обов'язково враховується не лише свідоме ставлення особистості до об'єктивного світу, а й свідоме ставлення до самої себе (самоставлення). Якраз у межах понять «ставлення» і «самоставлення» розкривається у всій значущості вибір профілю навчання старшокласником як етап його професійного самовизначення, що передбачає не лише проходження процесів самопізнання, самооцінки та самовдосконалення, а й саморозуміння та самоприйняття ним власної неповторності та самоцінності.

Організаційно-методичні засади формування в учнів 8-9 класів готовності до вибору профілю навчання в старшій школі мають забезпечувати не лише достатній рівень усвідомленого та об'єктивного ставлення («хочу», «можу», «потрібно») кожного

старшокласника до бажаного або ж обраного профілю навчання, а й самоставлення до себе як суб'єкта майбутнього профільного навчання, яке репрезентує перехід дихотомії «Я і майбутній профіль навчання» в «Я у середовищі профільного навчання», що, на нашу думку, й буде забезпечувати розвивальний рух дитини до високого рівня готовності у виборі майбутнього профілю навчання.

Традиційно організований профорієнтаційний процес, в якому особистість учня є лише об'єктом організованого педагогічного впливу, в сучасних умовах не забезпечує повною мірою можливості для профільного самовизначення старшокласника, активного конструювання й реалізації власної програми професійного зростання та досягнення в майбутньому професійної майстерності. І це закономірно, адже обрати майбутній профіль навчання на основі лише свідомого ставлення до такого вибору на основі, передусім, освітнього попиту та потреби суспільства у відповідних фахівцях, а лише згодом з урахуванням власних бажань і можливостей, в сучасних умовах надто складно.

Не в повній мірі вирішує таку проблему і традиційна система професійної орієнтації, в якій, на основі виявлення причинно-наслідкових зв'язків і фіксації зрушень у свідомості особистості під впливом цілеспрямовано навчання і виховання, розкривалися об'єктивні закономірності онтологічного просування особистості до вершини професійного розвитку. Проблема професійного самовизначення також, за умов визнання причинно-наслідкових детермінант розвитку психіки людини, перебувала лише у межах категорії свідомість, завдяки якій забезпечувалося усвідомлене ставлення людини до явищ об'єктивного світу й самої себе. Ць призводило до розуміння особистості як пасивної істоти, яка відповідає лише на зовнішні впливи. Така пасивність й ставила її у положення «гвинтика» державно-виробничої машини, складового, але не найважливішого, елемента продуктивних сил і виробничого потенціалу держави. Особистість виступала в такому середовищі її продуктом, кількісні й якісні професійні характеристики якої задавалися системою навчання й виховання. При цьому вважалося, що суспільство, передусім, впливає на індивіда, а особистість як член суспільства виконує задані ним функції та ролі. Тобто в системі навчання і виховання особистість виступала

об'єктом впливу, а відповідним чином організоване середовище розвитку мало обов'язково забезпечити її заздалегідь визначеним рівнем знань, сформованими поглядами, ідеями, переконаннями й т.д. Проблема дослідження готовності особистості до професійного самовизначення підпорядковувалася також такій меті — усвідомлення значущості вимог середовища й свідомого ставлення до визначених суспільством ідеологічних норм, правил і приписів у діяльності та спілкуванні.

Означена вище дослідницька позиція у сфері професійної орієнтації учнівської молоді, яка тривалий час домінувала в наукових працях вчених (М. Валітов, О. Голомшток, М. Захаров, О. Сазонов, В. Симоненко, О. Карпов, І. Керестень, С. Крягжде, І. Назимов та ін.) і згідно якої вважалося що відповідним чином організоване середовище розвитку, навчання і виховання дитини мало обов'язково забезпечити її заздалегідь визначеним рівнем знань, сформованими поглядами, ідеями та переконаннями в останні десятиліття зазнає суттєвих змін. Вітчизняні дослідники проблем професійної орієнтації (Г. Балл, В. Васильєв, О. Коберник, В. Рибалка, В. Синявський, М. Тименко, Б. Федоришин та ін.) наголошують на необхідність створення педагогічних ситуацій, які активізують профорієнтаційну самодіяльність учнів, в процесі якої вони не лише намагаються досягнути оптимальної відповідності між вимогам професійного середовища й індивідуальними особливостями, а й активно оволодівають ним, змінюють його й одночасно змінюють себе, своє ставлення до навколишнього світу та самого себе.

Відзначимо, такі теоретико-методологічні принципи розвитку дитини (І. Бех [3]), які пояснюють процеси засвоєння нею історично складених соціальних форм діяльності, розкриваються через перехід від зовнішніх, розгорнутих, колективних форм діяльності до внутрішніх, згорнутих, індивідуальних. Забезпечують такий перехід два взаємопов'язані процеси: виховання, як необхідне й цілеспрямовано організоване середовище, та діяльність особистості, в процесі якої нею присвоюється досвід поведінки і завдяки якому вона розвивається [3]. Тому організаційні та методичні аспекти формування в учнів 8-9 класів готовності до вибору профілю навчання в старшій школі, на нашу думку, й мають передбачати засвоєння ними історично складених форм

професійної діяльності, в процесі оволодіння якими вони одночасно змінюють себе, своє ставлення до світу професійної праці та самого себе як суб'єкта майбутнього навчального профілю. Це передбачає активну самостійну діяльність старшокласників у цілеспрямовано-організованому профорієнтаційному середовищі, яка спрямовується педагогом і спонукається внутрішніми суперечностями вікового розвитку особистості цього віку. Такі суперечності виявляються: між досягнутим рівнем розвитку та вимогами майбутнього профілю навчання; між необхідністю приймати рішення про вибір профілю навчання після закінчення 9 класу загальноосвітньої школи та несформованими професійними намірами оволодіти в майбутньому досконало змістом обраного профілю; між високими соціально-професійними стандартами окремих навчальних профілів та усвідомленням своїх незначних особистісних і навчальних досягнень; між бажанням оволодіти змістом профільного навчання, пов'язаного з майбутньою професією та небажанням активізувати власну діяльність у вирішенні свого професійного майбутнього; між вибором профілю навчання на основі лише зовнішніх ознак його привабливості й престижності та усвідомленням необхідності постійної роботи над собою тощо.

Зважаючи на означене вище ми можемо стверджувати, що змістом формування в учнів 8-9 класів готовності до вибору профілю навчання в старшій школі є самостійне конструювання ними варіантів власної освітньої траєкторії, яка має згармонізувати їх ставлення до себе та до обраного профілю навчання, як середовища особистісного становлення і майбутнього професійного зростання. При цьому педагогічні засоби професійної орієнтації в школі мають забезпечити необхідні умови для розроблення учнями власної програми досягнення в майбутньому професійної майстерності, обов'язковим етапом якої є вибір і досконале оволодіння змістом певного навчального профілю. Тому в системі профорієнтаційної роботи зі старшокласниками нами виділяється дві групи задач, які й розкривають структурне наповнення організаційних і методичних основ формування в учнів 8-9 класі готовності до вибору профілю навчання в старшій школі. Одні з них спрямовані на розв'язання задач, які вирішує дитина в процесі профільного самовизначення, а інші — на ство-

рення профорієнтаційного середовища, обов'язково цілеспрямованого й організованого педагогом, через яке він спрямовує її діяльність й у такий спосіб здійснює керівництво процесом профільного самовизначення.

Підготовка старшокласників до вибору профілю навчання, за такого розуміння організаційно-методичних засад професійної орієнтації, є процесом спільної діяльності педагога та дитини, в якій розгортається під керівництвом дорослого процес самостійного конструювання старшокласниками власного професійного майбутнього у формі індивідуальної освітньої траєкторії. Означені вище теоретичні положення й були покладені нами в основу обґрунтування організаційно-методичних аспектів формування у старшокласників готовності до вибору профілю навчання, яку ми розуміємо як систему суб'єктивно-оцінних ставлень учня до самого себе та індивідуально-вибіркових ставлень до свого місця в майбутньому профільному середовищі, в якому він досягне вершин особистісної та професійної досконалості. А формування такого новоутворення старшокласника, яке не лише дає можливість відповісти йому на запитання про те хто він, що з ним відбувається і чому від діє в той чи інший спосіб, є процесом змістовного наповнення його складових, які розподілені на горизонтальному та вертикальному рівнях. На рівні вертикального розподілу такими складовими є образ «Я-минуле», «Я-реальне» (теперішнє) і «Я-ідеальне» (майбутнє). У своїй сукупності вони репрезентують те що дитина досягнула та як оцінює й ставиться до цього («може»), до чого вона прагне («хоче»), чи потрібно це їй та на якому рівні («потрібно»). Об'єктивно діюче протиріччя між цими блоками (узгодженість, неузгодженість) змістовно наповнюють конструктивну, регулятивну, прогностичну й еталонно-оцінювальну функцію активності старшокласника. Змістовно рух такої пошукової діяльності є процесом узгодження учнем знань про вимоги профільного навчання (Образ «Я у профільному середовищі») зі сформованими та усвідомленими ним в процесі розвитку можливостями та потребами (образ «Я»). Проміжною ланкою між вимогами профільного навчання і можливостями учня є його самодіяльність (власні емоційно-вольові зусилля вихованця) у напрямі зрівноважування об'єктивних вимог професійного простору (об'єктивно задана потреба обрати

профіль навчання у 10-11 класі) та суб'єктивних факторів (майбутні професійні домагання) оволодіння в майбутньому бажаною професією.

Варто наголосити, що ми використовуємо у визначенні поняття «узгодження». Розкриємо його сутність. Перш ніж майбутній фахівець зможе отримати робоче місце він має узгодити вимоги соціально-професійного середовища з власними бажаннями і можливостями. Механізмами цього процесу є глибокий самоаналіз власного професійного «Я». Спонукальною силою цієї самодіяльності виступають зростаючі вимоги ринкового професійного середовища. При цьому сила впливу цих вимог об'єктивно зумовлена бажанням продавців робочих місць забезпечити виробничий процес найкращими фахівцями. Відзначимо також динамічність та неперервність цього процесу. Оскільки на ринку праці існує певна пропозиція потенційних споживачів робочого місця, то співробітництво між працедавцями та фахівцями відбувається у конкурентному середовищі. Невиконання людиною на високому професійному рівні виробничих обов'язків може призвести до його втрати. Саме це є спонукальною силою безперервного професійного самовдосконалення особистості, її фундаментом професійного саморозвитку. Зображений нами схематичний рух взаємодії фахівців і працедавців свідчить про те, що традиційне бачення механізму професійного самовизначення особистості не в змозі вирішити проблему конкурентоспроможності фахівця на ринку праці. Під традиційним баченням ми маємо на увазі механізми прийняття рішення (співставлення, накладення, проекція тощо) вимог професії та бажання і можливостей особистості.

Окреслену схему ми можемо також перенести і на процес профільного самовизначення учнів 8-9 класів. Схематично взаємодія між профільною школою та бажанням дитини теж відбувається в середовищі конкуренції. Профільна школа бажає отримати найкращих учнів. Дитина бажає навчатися у тій профільній школі, яка забезпечить їй у майбутньому певний напрям професійної підготовки. У такому протиріччі лише одного (або ж ланцюжка) прийняття рішення про вибір профілю навчання недостатньо, тим більше недостатньо співставлення, накладення або ж проекції вимог профілю навчання та бажання і можливостей

особистості. Лише в процесі узгодження, коли одночасно змінюється дитина і зростають вимоги профілю навчання, у повній мірі включаються механізми самопізнання, самооцінки і самовдосконалення особистості, виробляється та приймається нею стратегія і тактика поведінки на ринку освітніх послуг. Така стратегія реалізується у трьох напрямках: 1) самовдосконалення до рівня вимог бажаного у майбутньому профілю навчання, 2) вибір іншого навчального профілю (з нижчими вимогами), 3) перенесення (відхід) від вирішення проблеми. При цьому відповідальність за активність лежить на дитині й її найближчому оточенні.

Отже, розподіл процесу формування готовності учнів 8-9 класу до вибору профілю навчання на минуле, сучасне та майбутнє і яку представляють образи «Я-минуле», «Я-реальне» та «Я-ідеальне» дитини й визначає її потреби в активному вирішенні проблеми професійного майбутнього. Адже минуле «Я» відображає те, як оцінює старшокласник свої досягнення в контексті майбутнього навчального профілю згідно норм і пов'язаного з суспільно визначеним образом професії. Реальне «Я» показує самооцінку когнітивно-рефлексивних відомостей дитини про себе в певний час, а ідеальне «Я» розкриває бачення себе у відповідності з нормами та вимогами обраного або ж бажаного профілю навчання.

Звичайно, «Я-минуле» та «Я-реальне» старшокласника складають суть його уявлень про себе, а уявне «Я» є проєкцією «Я-реального» на «Я-майбутнє», яке має відповідати й одночасно узгоджуватися з «Я-ідеальним». Тому кінцевою метою активності особистості в старшому шкільному віці є узгодження протиріччя між власним професійним майбутнім, репрезентованим у виборі профілю навчання, та усвідомленим «Я-реальне», яке відображає рівень навчальних та особистісних досягнень. Зважаючи на означене вище організаційні та методичні аспекти профорієнтаційної роботи в сучасній старшій школі й мають бути спрямованими на створення середовища, у якому юнаки і дівчата самостійно вибудовують ставлення до себе та майбутнього профілю навчання, в якому норми, правила та приписи задають соціально-професійні стандарти діяльності пов'язаних з ним професій. При цьому активність дитини, через яку вона розвивається, не означає, за визначенням Г. Костюка [6], відірваність

навчання і виховання від цього процесу [6, с. 147]. Адже педагог цілеспрямовано проектує такий розвиток і, за допомогою педагогічних засобів, а в сфері професійного самовизначення засобів професійної орієнтації, керує становленням і розвитком у них готовності до вибору профілю навчання в старшій школі, як необхідного й домінуючого у 8-9 класі конструкту їх професійного майбутнього.

Вертикальний розподіл внутрішньо особистісного утворення старшокласника на минуле, теперішнє і майбутнє блоків, між якими діє об'єктивно задане протиріччя, не вичерпує змісту та організаційно-методичних засобів підготовки учнів до вибору навчального профілю. Проте обґрунтування їх сутності дає змогу нам розкрити зміст наповнення складових професійної орієнтації (цілеспрямована підготовка, профінформація, профконсультація, профадаптація) в сучасній старшій школі, які забезпечують розвивальний рух старшокласників у напрямі зрівноваження й узгодження ними протиріччя між сформованими у нього окремими просторово-часовими складовими. Такий розвивальний рух, який спонукається емоційно-ціннісним ставленням до себе як суб'єкта майбутнього профільного навчання й проявляється в безпосередній його активності в різноманітних видах навчально-пізнавальної діяльності, передбачає просування кожного старшокласника від уявлення про майбутній профіль до усвідомлення себе як суб'єкта діяльності (навчальної, громадської, суспільно-корисної, виробничої тощо).

Для досягнення такої мети профорієнтаційна активність старшокласника має бути спрямована, передусім, оволодіння ним такими компонентами змісту профільного самовизначення: світ професій, що поєднує у собі знання про види професійної праці людини та напрями профільного навчання у старшій школі; образ «Я», який поєднує у собі знання про індивідуальні особливості учня, його можливості і домагання, напрями самовдосконалення до рівня вимог бажаного профілю навчання у старшій школі; технологія вибору профілю навчання, який поєднує у собі знання правил вибору учнем майбутнього профілю навчання, його уміння складати та корегувати індивідуальну освітню траєкторію, аналізувати суперечності і уникати усталених помилок; профільні проби, які передбачають виконання проектних робіт

за суспільно-гуманітарним, природничо-математичним, технологічним, художньо-естетичним та спортивним напрямом профільного навчання.

Обраний учнем майбутній профіль навчання, який найбільш повно узгоджує протиріччя між його вимогами та власними можливостями потребує двох обов'язкових, на нашу думку, елементів. А саме сформованого образу «Я і майбутній профіль навчання», у якому фокусується система знань про майбутній профіль навчання, його вимоги, та образу «Я у середовищі профільного навчання», як первинного уявлення про себе як майбутнього професіонала визначеної обраним навчальним профілем сфери професійної діяльності людини. Для вирішення цього завдання нами й уведено в такі профорієнтаційні засоби як професіографічна дослідницька діяльність старшокласників (дає йому змогу самостійно здобувати необхідні професіографічні відомості), індивідуальна та групова профконсультація (забезпечують педагогічний супровід первинного включення старшокласників у майбутню професійну діяльність через оволодіння змістом обраного навчального профілю), профільні випробування у формі проектних та проектно-технологічних робіт (через які старшокласники випробують себе у різних видах діяльності). Результати тпрофесіографічно-пошукової активності та профільних проб дитини мають фіксуватися у «Щоденнику вибору майбутньої професії», який уведений до сукупності методичних засобів оволодіння учнями старшої школи технологією вибору навчального профілю.

Отже, на горизонтальному рівні виділені нами складові характеризують розвивальний рух старшокласника: від уявлення до усвідомлення себе як майбутнього суб'єкта профільного навчання (самопізнання); від позитивного ставлення до навчального профілю та пов'язаних з ним професій до емоційно-ціннісного ставлення до себе як суб'єкта профільної діяльності (самоставлення); від активності учня в оволодінні способами діяльності до внутрішньої роботи над собою, які спонукають його до формування нових професійних цілей і домагань (саморегуляція).

Організаційно-методичні засади формування в учнів 8-9 класів готовності до вибору профілю навчання в старшій школі, розриті нами в статті, мають забезпечувати не лише достатній рівень усвідомленого та обґрунтованого ставлення («хочу»,

«можу», «потрібно») кожного старшокласника до бажаного або ж обраного профілю навчання, а й самоставлення до себе як суб'єкта майбутнього профільного навчання, яке репрезентує перехід дихотомії «Я і майбутній профіль навчання» в «Я у середовищі профільного навчання».

Література:

1. Абульханова-Славская К. А. Стратегия жизни/К. А. Абульханова-Славская. — М.: Мысль, 1991. — 299 с.
2. Ананьев Б. Г. Избр. психологические труды: в 2 т./Б. Г. Ананьев. — М., 1980. — Т. 1: Человек как предмет познания. — М., 1980. — 232 с.
3. Бех І.Д. Виховання особистості: підручник/Іван Дмитрович Бех. — К.: Либідь, 2008. — 848 с.
4. Завалова Н.Д. Образ в системе психической регуляции деятельности/[Б.Ф. Ломов, В.А. Пономаренко, Н.Д. Завалова; отв. ред. Ю.М. Забродин]. — М.: Наука, 1986. — 167 с.
5. Климов Е. А. История психологии труда в России/Е. А. Климов, О. Г. Носкова. — М.: МГУ, 1992. — 221 с.
6. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості/Г.С. Костюк; Л.М. Проколієнко — К.: Рад. школа, 1989. — 608 с. 7. Леонтьев Д. А. Профессиональное самоопределение как построение образов возможного будущего/Д. А. Леонтьев//Вопросы психологии. — 2001. — №1. — С. 57-66.
8. Мясичев В.Н. Психология отношений: избр. психол. тр./В.Н. Мясичев. — М.: НПО МОДЭК, 1995. — 356 с.
9. Платонов К.К. Структура и развитие личности/[К.К. Платонов; отв. ред. А.Д. Глоточкин. — М.: Наука, 1986. — 257 с.
10. Психологическая наука в России XX столетия: проблемы теории и истории/[К.А. Абульханова-Славская, Л.И. Анцыферова, А.В. Брушлинский; под ред. А.В. Брушлинского]. — М.: Издательство «Институт психологии РАН», 1997. — С. 174.

Раскрыты организационно-методические засады формирования в учеников 8-9 классов готовности к выбору профиля обучения в старшей школе.

Ключевые слова: готовность к выбору профиля обучения, профессиональная ориентация.

In article organizational-methodical aspects of formation in pupils 8-9 classes of readiness for a choice of a structure of training at the senior school are opened.

Keywords: readiness for a choice of a structure of training, vocational counselling.

УДК 372.48: 502. 35 (477)

А. М. Мехеда, м. Кіровоград

СУЧАСНА ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті акцентовано увагу на формуванні ціннісних орієнтацій учнівської молоді шляхом екологічної освіти. Прослідковано роль інвайроментальної етики у формуванні екологічно свідомої особистості.

Ключові слова: цінності, ціннісні орієнтації, екологічна освіта, екологічне виховання, нова екологічна парадигма, екологічна свідомість.

Майбутнє кожної держави в більшій мірі залежить від того, наскільки успішно буде здійснено передачу знань, надбань культури, цінностей та традицій підростаючим поколінням. Перебудови, що тривають в українському суспільстві пов'язані з внутрішньою революцією особистості, з переоцінкою людських цінностей і орієнтацій, переглядом усталених норм і пошуком нових цінностей.

В таких умовах, незважаючи на багатоаспектність педагогічних проблем, які є предметом уваги, глибокого всебічного аналізу, найголовнішою, якій підпорядковані всі інші є проблема виховання особистості та формування належних ціннісних орієнтацій.

Будь-яке суспільство будує своє життя відповідно до цінностей, які сприймає і в які вірить. Кризовий соціум зумовлює існування суперечливої системи життєвих цінностей. Аналіз сучасних науково-педагогічних досліджень показав, що більша частина сучасної української молоді в основній своїй масі зоріє-